

«Ο Βάνκας», Άντον Τσέχωφ

Ανάλυση

Θεματικά κέντρα

1. Η παιδική βιοπάλη. Ορφάνια-φτώχεια-εργασία
2. Η ανάγκη του παιδιού για αγάπη και φροντίδα
3. Σκληροί εργοδότες, αθώοι βιοπαλαιστές.

ΤΟΠΟΣ: Ρωσία (Μόσχα-ύπαιθρος). Αρχικά είναι το τσαγκαράδικο του Αλιάχιν και στη συνέχεια μέσα από την ονειροπόληση του Βάνκα μεταφερόμαστε στο σπίτι που ζει ο παππούς στο χωριό.

ΧΡΟΝΟΣ: Και ο χρόνος κινείται σε δύο επίπεδα: το τώρα και το τότε.*

Το 'τώρα' είναι η παραμονή Χριστουγέννων, ο πραγματικός χρόνος κατά τον οποίο ο Βάνκας αντιμετωπίζει τις σκληρές συνθήκες δουλειάς, τη δυστυχία και την κακοποίηση. Η νύχτα της παραμονής των Χριστουγέννων. Ο συγγραφέας επιλέγει αυτή τη μέρα, γιατί στην περίοδο των εορτών είναι πιο έντονη η επιθυμία να βρισκόμαστε μαζί με τους δικούς μας ανθρώπους. Επομένως, η μοναξιά και η εγκατάλειψη του Βάνκα γίνονται ακόμη πιο έντονες και βασανιστικές τότε. Επιπλέον, η νύχτα και ο όρθρος δίνουν την ευκαιρία στον Βάνκα να μείνει μόνος του και κρυφά να γράψει το γράμμα. Το 'τότε' είναι οι ευτυχισμένες μέρες του παρελθόντος που ονειροπολεί, η ανεμελιά και η ευτυχία κοντά στους δικούς του.

Ο στόχος του συγγραφέα: Να αποκαλύψει τις δύσκολες συνθήκες που ζουν τα παιδιά, που λόγω ορφάνιας και φτώχειας αναγκάζονται να εργαστούν. Το διήγημα περιγράφει και καυτηριάζει την κοινωνική ανισότητα και τις τραγικές συνθήκες ζωής στην τσαρική Ρωσία, όπου ένα μεγάλο μέρος του λαού βιώνει τη φτώχεια και την εξαθλίωση. Όσα αναφέρει, και για τα οποία ο Τσέχωφ διαμαρτύρεται το 1886, εξακολουθούν να είναι και σήμερα επίκαιρα, καθώς χιλιάδες παιδιά σε όλον τον κόσμο μεγαλώνουν κάτω από σκληρές και απάνθρωπες συνθήκες και βιώνουν την εκμετάλλευση και το απάνθρωπο πρόσωπο της κοινωνίας (παιδιά των φαναριών, άθλιες συνθήκες ζωής των παιδιών του Τρίτου Κόσμου).

Ενότητες

1η Ενότητα: "Ο Βάνκας ... απόμεινες". Ο Βάνκας αρχίζει το γράμμα στον παππού.

2η Ενότητα: "Ο Βάνκας ... για τις γιορτές". Η προσωπικότητα του παππού και οι ευτυχισμένες αναμνήσεις στο χωριό.

3η Ενότητα: "Ο Βάνκας αναστέναξε ... αγαπημένε μου παππού, έλα". Η σκληρή ζωή του Βάνκα στη Μόσχα και η παράκληση στον παππού να τον πάρει από εκεί.

4η Ενότητα: "Ο Βάνκας δίπλωσε ... ουρά του". Η αποστολή του γράμματος και οι μάταιες ελπίδες που τρέφει ο Βάνκας

Αφηγητής – αφήγηση

α) πρωτοπρόσωπος αφηγητής (το γράμμα του Βάνκα) ή πρωτοπρόσωπη αφήγηση

– είναι αφήγηση υποκειμενική, δηλαδή μια αφήγηση που δίνεται μέσα από την προσωπική ματιά του ήρωα

β) τριτοπρόσωπος αφηγητής ή τριτοπρόσωπη αφήγηση:

– είναι μια πιο αντικειμενική αφήγηση μέσα από ένα τρίτο πρόσωπο παντογνώστη.

Γλώσσα-Ύφος

Είναι η απλή και καθημερινή γλώσσα ενός εννιάχρονου παιδιού. Το ύφος είναι άμεσο, απλό, ζωντανό και παραστατικό και γίνεται λυρικό, όταν περιγράφεται η ζωή στο χωριό.

Ο Βάνκας

Είναι ένα εννιάχρονο αγόρι. Ορφανός από πατέρα και μητέρα. Ο μόνος δικός του άνθρωπος είναι ο παππούς του, ο οποίος όμως μένει μακριά του, στο χωριό. Ο Βάνκας ζει στη Μόσχα ως μαθητευόμενος τεχνίτης (κάλφας) σε τσαγκαράδικο. Η ζωή του στην πρωτεύουσα είναι πολύ σκληρή. Το αφεντικό του τον δέρνει. Όλοι τον εκμεταλλεύονται. Το βράδυ τον βάζουν να κοιμάται δίπλα στο μωρό, για να το κουνάει όταν κλαίει. Έτσι δεν χορταίνει τον ύπνο. Αν κάνει κάποιο λάθος, τον χτυπούν και τον κακομεταχειρίζονται. Τον ταλαιπωρούν και οι υπόλοιποι καλφάδες. Του δίνουν ελάχιστο φαγητό. Η ζωή του είναι ανυπόφορη «χειρότερη και από του σκύλου». Ο Βάνκας, όσο ζούσε η μητέρα του, ήταν ευτυχισμένος στο χωριό πλάι στους δικούς του ανθρώπους. Οι ευχάριστες αναμνήσεις του παρελθόντος είναι οι μόνες που τον κάνουν να ξεφεύγει από τη θλιβερή πραγματικότητα. Επιθυμία και όνειρό του είναι να επιστρέψει κοντά στον παππού, το μόνο του στήριγμα. Το γράμμα που γράφει είναι η ευκαιρία να αφηγηθεί τα βάσανά του. Σε ποιον άλλο μπορεί να τα αποκαλύψει;

Χαρακτηρισμός του Βάνκα

Ταλαιπωρημένο, απογοητευμένο και παραγκωνισμένο παιδί. Μεγαλώνει απότομα γνωρίζοντας από νωρίς το σκληρό πρόσωπο της ζωής. Έξυπνος και τολμηρός. Περιμένει την κατάλληλη στιγμή να γράψει και να στείλει το γράμμα. Ευγνώμων προς τον παππού στον οποίο υπόσχεται να τον προσέχει στα γεράματά του. Έχει ανάγκη από αγάπη και τρυφερότητα. Ένα αδύνατο πλασματάκι που δεν μπορεί να αντιδράσει στην αδικία που υφίσταται. Γεμάτος αθωότητα και αφέλεια. Εντυπωσιάζεται από τη ζωή στη Μόσχα. Αγνοεί βασικά στοιχεία αλληλογραφίας.

Ο παππούς

Ανήκει στην τάξη των φτωχών της τσαρικής Ρωσίας. Εργάζεται ως νυχτοφύλακας σε σπίτι πλουσίων. «Ήταν ένα γεροντάκι κοντό και ξερακιανό, μα πολύ σβέλτο και ζωηρό κάπου εξήντα πέντε χρονών». Γελαστός κι ευχάριστος άνθρωπος με χιούμορ και ζωντάνια. Αγαπητός στο υπόλοιπο προσωπικό.

Το αφεντικό, η γυναίκα του και οι καλφάδες: Είναι οι άνθρωποι της πόλης. Απόμακροι και σκληροί. Τους λείπει η ζεστασιά και η ανθρωπιά. Αντιμετωπίζουν χωρίς οίκτο κι εκμεταλλεύονται το μικρό, ορφανό κι απροστάτευτο παιδί.

Το ευτυχισμένο παρελθόν

- Ο Βάνκας ζούσε στο χωριό με τη μητέρα και τον παππού του.
- Τα Χριστούγεννα συνόδευε πάντα τον παππού του στο δάσος για να κόψουν έλατο για τον αφέντη.
- Η δεσποινίς Όλγα Ιγκνάτιεβνα μάθαινε τον Βάνκα να γράφει, να διαβάξει, να λογαριάζει, να χορεύει καντρίλιες και τον κερνούσε γλυκά.
- Απολάμβανε την κάθε απλή στιγμή της ζωής του.
- Ανέμελος κι ευτυχισμένος. Ένιωθε ασφάλεια και δεχόταν την αγάπη των άλλων.

Ο ΡΟΛΟΣ ΤΟΥ ΓΡΑΜΜΑΤΟΣ ΣΤΗΝ ΕΞΕΛΙΞΗ: Το γράμμα λειτουργεί ως βασικό στοιχείο της πλοκής. Μέσα από το γράμμα διαγράφεται ο χαρακτήρας του παιδιού και παρουσιάζονται σκηνές από την καθημερινή ζωή στην πόλη και το χωριό. Στην τεχνική αυτή καθοριστικό ρόλο παίζει **το παράθυρο μέσα στο μισόφωτο**, από όπου «φεύγει» ο Βάνκας στο χωριό και στο παρελθόν*. Τα στοιχεία λοιπόν που καθορίζουν την **τεχνική** είναι η **εναλλαγή** (και στο χώρο και στο χρόνο) και το **εύρημα** του παραθύρου.

Το μεσαίο τμήμα του γράμματος.

Έχει διαφορετικό περιεχόμενο και ύφος από το υπόλοιπο γράμμα. Ο Βάνκας ξεχνά λίγο τα βάσανα και την απογοήτευσή του και περιγράφει τη Μόσχα που διαφέρει αρκετά από το χωριό του. Μιλά με θαυμασμό για τα πλουσιόσπιτα, τα άλογα και τα σκυλιά που δεν

δαγκώνουν. Αναφέρει τα πολλά μαγαζιά που πουλούν κάθε λογής πράγματα, αγκίστρια, δολώματα, ντουφέκια. Τον εντυπωσιάζουν τα χασάπικα που πουλούν κυνήγια (τσαλαπτετεινούς, πέρδικες και λαγούς) και αναρωτιέται πού τα σκοτώνουν. Τα παιδιά δεν γυρίζουν στους δρόμους για να πουν τα κάλαντα ούτε ψέλνουν στην εκκλησία. Ο Βάνκας έχει την αθωότητα των παιδιών της ηλικίας του. Οι διαφορετικές εικόνες της πρωτεύουσας του κάνουν εντύπωση. Είναι ίσως το μόνο ευχάριστο πράγμα της νέας του ζωής.

Το πικρό τέλος...

Ο Βάνκας κοιμάται ευτυχισμένος και γεμάτος ελπίδες ότι ο παππούς θα διαβάσει το γράμμα και θα έρθει στη Μόσχα για να τον πάρει μαζί του. Ο αναγνώστης όμως καταλαβαίνει ότι το γράμμα δεν θα φτάσει ποτέ στον προορισμό του, γιατί ο μικρός δεν έγραψε τη διεύθυνση του παππού. Έτσι ο παππούς δεν θα μάθει την ταλαιπωρία και τις εκκλήσεις του παιδιού και τα βάσανα δεν θα τελειώσουν... Θλιβερό και απαισιόδοξο το τέλος που επιλέγει ο συγγραφέας. Σαν να αναγγέλλει ότι η αδικία, η εκμετάλλευση και η σκληρή ζωή πολλών παιδιών δεν θα τελειώσουν ποτέ.

Η αγάπη του Βάνκα για τον παππού του φαίνεται από:

- Τις προσφωνήσεις «Αγαπημένε μου παππού...»
- Από τον τρόπο που παρουσιάζει τον παππού. Μιλά τρυφερά γι' αυτόν και αναπολεί τις όμορφες στιγμές που πέρασε μαζί του.
- Από τις ευχές και τις υποσχέσεις που του δίνει
- Απ' τη λαχτάρα του να γυρίσει κοντά του.

Οι διαφορές μεταξύ της ζωής του Βάνκα στην πόλη και της ζωής του στο χωριό

Στο χωριό ήταν ανέμελος, ελεύθερος, χαρούμενος, δε δούλευε και είχε κοντά του ανθρώπους που τον αγαπούσαν και τον φρόντιζαν. Είχε χρόνο για παιχνίδι αλλά αποκτούσε και στοιχειώδεις γνώσεις γραφής, ανάγνωσης ακόμη και χορού! Προφανώς θα τρεφόταν και θα κοιμόταν καλύτερα.

Στην πόλη στερείται όλα τα παραπάνω, δουλεύει πολύ σκληρά και δεν μορφώνεται ούτε έχει όλα αυτά που είναι απαραίτητα σε ένα παιδί για την ανάπτυξή του όπως ύπνος, φαγητό αλλά κυρίως αγάπη. Όλοι του φέρονται απάνθρωπα και τον κακομεταχειρίζονται σε τέτοιο βαθμό ώστε να κινδυνεύει και η σωματική ακεραιότητά του.

Συναισθήματα: Ο Βάνκας νιώθει φόβο την ώρα που γράφει το γράμμα, μήπως τον ανακαλύψουν. Γενκότερα, το παιδί είναι τρομοκρατημένο λόγω της κακοποίησης. Νιώθει απελπισία και απόγνωση όπως φαίνεται από τις επίπονες παρακλήσεις προς τον παππού για να έρθει. Από την εκτενή αναφορά στις αναμνήσεις, αποκαλύπτεται η νοσταλγία του για την ευτυχισμένη ζωή στο χωριό.

Ο αναγνώστης αισθάνεται οργή και αγανάκτηση για την κακομεταχείριση του παιδιού. Νιώθει συμπόνια και οίκτο προς τον Βάνκα, προσωρινή ανακούφιση και ελπίδα για το μέλλον του μικρού αλλά ακολουθεί η απογοήτευση, όταν διαπιστώνει ότι το γράμμα δεν θα φτάσει ποτέ στον προορισμό του.

Γλώσσα: απλή, καθημερινή, ιδιαίτερα στο γράμμα μιμείται τους τρόπους έκφρασης ενός παιδιού. Το ύφος είναι απλό, φυσικό. **Γλώσσα και ύφος** αποδίδουν με ζωντάνια και παραστατικότητα όσα τραγικά διαδραματίζονται.

Αφηγητής: Ο αφηγητής δεν ανήκει στα πρόσωπα του κειμένου. Είναι **ετεροδιηγητικός και παντογνώστης αφηγητής**. Στο γράμμα όμως ο αφηγητής είναι ο ίδιος ο Βάνκας, που διηγείται τη δική του ιστορία (**ομοδιηγητικός**).

Αφηγηματικές τεχνικές

- **Αφήγηση:** γίνεται κατά χρονολογική σειρά. Ο Βάνκας ξεκινάει το γράμμα του, το ολοκληρώνει, το βάζει στο κουτί και κοιμάται ευτυχισμένος.

Στο γράμμα όμως ο Βάνκας θυμάται (αναπολεί) γεγονότα του παρελθόντος, τη ζωή στο χωριό (**αναδρομική αφήγηση**). Στην αναδρομική αφήγηση χρησιμοποιείται και ο **δραματικός ενεστώτας**, για να δοθεί ζωντάνια. Ο Βάνκας φαντάζεται τα όμορφα γεγονότα του παρελθόντος να γίνονται και στο παρόν, σαν να τα ζει εκείνη τη στιγμή.

- **Περιγραφή**: Περιγράφεται ο παππούς, η νύχτα στο χωριό, τα μαγαζιά της Μόσχας.
- **Διάλογος**: Αναφέρονται λίγα λόγια του παππού.

Σχήματα λόγου

Μεταφορές: ένας κόμπος τον έπνιγε, φαρμακερή κακία, τον σάπιζαν στο ξύλο, τον πετούσαν ψόφιο στο χαντάκι, τα δέντρα ασημωμένα από την πάχνη, ο ουρανός είναι σπαρμένος με αστέρια.

Προσωποποίηση: αστέρια που λαμπυρίζουν χαρούμενα.

Αρκετές εικόνες

Τραγική ειρωνεία: νανουρισμένος από τις γλυκές ελπίδες του.